

MAGDALENA CYREK

Uniwersytet Rzeszowski

**ZATRUDNIENIE W SEKTORZE USŁUG
JAKO CZYNNIK MINIMALIZACJI ZAGROŻENIA UBÓSTWEM
I WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM
W REGIONACH UNII EUROPEJSKIEJ**

Streszczenie

W artykule weryfikacji poddano występowanie współzależności pomiędzy stopą zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym a zatrudnieniem w sektorze usług i poszczególnych jego branżach na podstawie analizy sytuacji w regionach UE. Dostrzeżono możliwości minimalizowania ryzyka społecznego przez rozwój usług, w tym w szczególności branż związanych z nowoczesną gospodarką opartą na wiedzy. Jako podstawowe kanały tych oddziaływań wymieniono relacje płacowe, a także wymiar pracy i stabilność zatrudnienia.

Słowa kluczowe: ubóstwo, wykluczenie społeczne, sektor usług, zatrudnienie

Wprowadzenie

Problematyka zapewniania spójności zarówno w wymiarze przestrzennym, jak i w odniesieniu do poszczególnych grup społeczności lokalnych i regionalnych jest podstawowym kierunkiem działań wspieranych funduszami UE. Priorytety unijnej polityki spójności zostały przy tym ostatnio przemodelowane z ukierunkowania konwergencyjnego, redystrybucyjnego na podejście harmonizujące pro-

cesy społeczno-gospodarcze oraz wspierające potencjał endogeniczny regionów¹. Działania te mają nie tylko zmniejszyć dysproporcje w wymiarze regionalnym przez uruchomienie wewnętrznych czynników prorozwojowych, ale i zapewnić uczestnictwo w korzyściach rozwojowych jak najszerzym grupom ludności. Powinny one przyczynić się do minimalizacji wielu zagrożeń społecznych, w tym zarówno ubóstwa absolutnego, jak i względnego – postrzeganego w kontekście nierówności, ubóstwa w wymiarze dochodowym, warunków życia czy równoważenia budżetów domowych, ubóstwa w sensie deprivacji materialnej, niskiej intensywności pracy i wykluczenia społecznego, którego wyrazem są liczne przejawy izolacji².

Podstawą minimalizacji wielu zagrożeń społecznych i złożonego problemu ubóstwa jest trwałe włączenie jednostki w sferę aktywności gospodarczej, której podstawowym wymiarem jest zatrudnienie. Obserwacja współczesnych tendencji rozwojowych w najwyżej zaawansowanych gospodarkach wskazuje, że miejsca pracy powstają przede wszystkim w sektorze usług. Wynika to z wysokiej elastyczności dochodowej usług oraz bezpośredniego powiązania świadczenia usługowego z osobą usługodawcy i w efekcie relatywnie niewielkiej możliwości wzrostu produktywności³. Sektor usług cechuje się jednak wysoką wewnętrzną złożonością, a zatrudnienie w poszczególnych branżach usługowych związane jest z odmienną charakterystyką wykonywanej pracy. Różnorodne są wymagania wobec usługodawcy warunkujące możliwości zaangażowania siły roboczej w sferze usług, a jednocześnie miejsca pracy oferowane w poszczególnych branżach cechuje zróżnicowanie jakościowe. Charakterystyki te wyznaczają wycenę pracy, jej stabilizację w czasie i związane z zatrudnieniem zabezpieczenia socjalne. Zatrudnienie w usługach może więc w znacznym stopniu determinować poziom zagrożeń społecznych.

W opracowaniu zweryfikowano hipotezę o możliwościach minimalizacji problemów zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym przez rozwój sektora usług. W tym kontekście oceniono oddziaływanie skali zaangażowania pracu-

¹ E. Cierniak-Szóstak, *Instytucjonalne uwarunkowania spójności społeczno-ekonomicznej*, w: *Gospodarka Polski 1990–2011*, t. 3. *Droga do spójności społeczno-ekonomicznej*, red. M.G. Woźniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 55–57.

² Na tego rodzaju wymiary ubóstwa zwraca się uwagę w licznych opracowaniach tematycznych, w tym m.in. *Różne oblicza polskiej biedy*, GUS, materiał na konferencję prasową w dniu 30.11.2012; *Ubóstwo w Polsce w 2011 r.*, GUS, materiał na konferencję prasową w dniu 31.05.2012; *Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2010)*, GUS, Warszawa 2012.

³ Szerzej na ten temat m.in. w M. Cyrek, *Rozwój sektora usług a gospodarka oparta na wiedzy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2012.

jących w sektorze usług oraz w jego poszczególnych branżach na stopę zagrożeń społecznych, upatrując w zatrudnieniu usługowym czynnika sprzyjającego minimalizacji ryzyka socjalnego. Jako podstawowy mechanizm tych zależności postrzega się możliwości generowania dochodów przez zatrudnienie w usługach i branżowe relacje płacowe. Ważną kwestią jest także charakter zatrudnienia, wyznaczony trwałością umów o pracę i pracowniczymi gwarancjami socjalnymi.

Analizy przeprowadzone w artykule oparto na danych udostępnianych przez Eurostat. Wykorzystano wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym, przedstawiający odsetek ludności zagrożonej ubóstwem, znaczną deprawacją materialną lub żyjącej w gospodarstwach domowych z bardzo niską intensywnością pracy. Jest to wskaźnik o charakterze syntetycznym ujmujący osoby zagrożone występowaniem chociaż jednego z wymienionych problemów. Są to więc: 1) osoby uzyskujące ekwiwalentny dochód dyspozycyjny poniżej progu zagrożenia ubóstwem, który wynosi 60% krajowej mediany ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji po transferach społecznych; 2) osoby o utrudnionych warunkach życia, których doświadczają ze względów finansowych związanych z zaspokajaniem co najmniej czterech z dziewięciu potrzeb (takich jak regulowanie opłat związanych z utrzymaniem, ogrzewanie mieszkania, niespodziewany wydatek, spożywanie mięsa lub ryb, tygodniowy wypoczynek i wyposażenie w dobra trwałego użytku w postaci kolorowego telewizora, samochodu, pralki, telefonu) oraz osoby z gospodarstw domowych, w których dorośli przepracowali mniej niż 20% ich całkowitego potencjału pracy w okresie ostatniego roku⁴. Stopa zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym uwzględnia więc zarówno problemy ubóstwa dochodowego, warunków życia czy trudności w zrównoważeniu budżetu, jak i podstawową formę izolacji społecznej, jaką jest nierealizowanie potencjału pracy. Ujęcie to łączy ponadto przejawy ubóstwa absolutnego i względnego. Tak określone ryzyko społeczne zostało zestawione z informacjami dotyczącymi odsetka pracujących w sektorze usług oraz poszczególnych jego branżach. W analizach wykorzystano współczynniki korelacji wraz z oceną ich statystycznej istotności na poziomie $\alpha = 0,05$.

Analizą objęto regiony NTS2 w 2011 roku, jednak ze względu na niedostępność pełnego przekroju statystyk liczbę regionów zawężono do 97. Bez odniesień

⁴ Por. objaśnienia metodyczne Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (13.01.2013), jak również analogiczne podejścia metodologiczne wykorzystywane przez GUS m.in. w *Dochoady i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2010)*, GUS, Warszawa 2012, s. 43–44.

regionalnych wykorzystano dane opisujące cechy zatrudnienia w poszczególnych branżach usługowych w UE, prezentowane przez Eurostat lub obliczone jako średnia dla badanych państw. Dane te miały wykazać specyfikę poszczególnych rodzajów działalności usługowej w zakresie względnego poziomu wynagrodzeń, relacji liczby pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych czy udziału pracowników tymczasowych zaangażowanych w danej branży. Branże usługowe zidentyfikowano przy tym jako sekcje G–U klasyfikacji działalności NACE Rev. 2, a w przypadku niepełnej dostępności statystyk – jako grupy tych sekcji.

1. Zagrożenia społeczne a skala zaangażowania pracy w sektorze usług

Problemy ubóstwa i wykluczenia społecznego najczęściej wiążą się z brakiem aktywności zawodowej lub bezrobociem, jednak ryzyko to występuje również wśród osób pracujących. O sytuacji takiej przesądza przede wszystkim charakter zatrudnienia, determinowany sektorowo-branżową specyfiką miejsc pracy. Znaczenie usług we współczesnych gospodarkach prowadzi zatem do konieczności oceny zatrudnienia usługowego przez pryzmat potencjalnych zagrożeń społecznych.

Analiza współzależności pomiędzy stopą zagrożenia ubóstwem lub społecznym wykluczeniem oraz odsetkiem pracujących w sektorze usług w regionach UE wykazała istnienie związku pomiędzy tymi charakterystykami (tab. 1). Kierunek tej współzależności okazał się ujemny, co potwierdza możliwość ograniczania ryzyka społecznego, dzięki rozwojowi sektora usług jako całości. Jednocześnie relacja ta charakteryzuje się umiarkowaną siłą, co dowodzi wielowymiarowości czynników determinujących problemy biedy i ekсклюzy.

Jednym z aspektów tej złożoności jest heterogeniczny charakter samego sektora usług, którego poszczególne branże w odmienny sposób oddziałują na kwestie społeczne. Wśród branż usługowych, których rosnący udział w zatrudnieniu w największym stopniu zmniejsza ryzyko społeczne, znajduje się działalność finansowa i ubezpieczeniowa, z zakresu obsługi nieruchomości, informacyjna i komunikacyjna, a także profesjonalna, naukowa i techniczna oraz usługowa administracyjna i wspierająca. Wszystkie te rodzaje usług charakteryzują się wysokim zaangażowaniem pracowników wiedzy, często posiadających specjalistyczne umiejętności oraz wysoki poziom wykształcenia formalnego. Osoby takie ze względu na posiadany kapitał są pracownikami poszukiwanymi na rynku

pracy, co zmniejsza ryzyko trwałej utraty źródeł utrzymania, a w efekcie deprecjacji materialnej i izolacji społecznej. Kierunek zależności wskazuje również, że w branżach tych dominują miejsca pracy o wysokiej jakości pod względem opłacenia, stabilności i zabezpieczeń socjalnych.

Tabela 1. Współczynniki korelacji między zatrudnieniem w usługach oraz ryzykiem ubóstwa i wykluczenia społecznego w 2011 roku

Wyszczególnienie	Sektor usług ogółem	Handel hurtowy i detaliczny, transport, zakwaterowanie i gastronomia	Informacja i komunikacja	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	Obsługa rynku nieruchomości	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, usługi administrowania i działalność wspierająca	Administracja publiczna, obrona narodowa, edukacja, ochrona zdrowia i pomoc społeczna	Sztuka, rozrywka i rekreacja; pozostała działalność usługowa, działalność gospodarstw domowych, organizacje i zespoły eksterytorialne
Współczynniki korelacji dla 97 regionów NTS2 w UE*	-0,2967	0,1425	-0,4581	-0,4860	-0,4720	-0,4133	-0,1813	-0,2289
Współczynniki korelacji dla 16 regionów NTS2 w Polsce	-0,2481	0,0552	-0,3776	-0,3732	-0,1625	-0,3903	0,0105	-0,2873

*BG6, CZ8, DK5, ES19, IT21, PL16, RO8, SI2, SK4, SE8.

Kursywą zaznaczono współczynniki nieistotne statystycznie dla $\alpha = 0,05$.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych statystycznych udostępnianych w bazie danych Eurostat http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database: People at risk of poverty or social exclusion by NUTS 2 regions [tgs00107] (13.01.2013) oraz Employment by economic activity and NUTS 2 regions (1000) (NACE Rev.2) [lfst_r_lfe2en2] (13.01.2013).

Pozytywne współzależności dostrzec można również między sytuacją społeczną a rozwojem działalności usługowej związanej ze sztuką, rozrywką i rekreacją. W rozwiniętych gospodarkach zwiększony fundusz swobodnej decyzji kierowany jest często na zagospodarowanie czasu wolnego, a rosnący popyt na tego typu usługi warunkuje wzrost zatrudnienia. Dobrobyt społeczny, oznaczający niskie ryzyko społeczne, warunkuje zatem rozwój usług kulturalnych i rekreacyjnych. Istnieje jednak relacja zwrotna. Rozwój usług zagospodarowujących

czas wolny prowadzi do tworzenia nowych miejsc pracy, angażując coraz większą grupę pracujących, zapobiegając ich marginalizacji dochodowej, materialnej i społecznej.

Korelacje o ujemnym znaku, a więc wskazujące na jednoczesny wzrost zatrudnienia i zmniejszenie ryzyka społecznego (jednak nieistotne statystycznie, o bardzo słabej sile związku), występują między rozwojem grupy usług społecznych (publicznych) a ryzykiem ubóstwa i wykluczenia społecznego. Do tej grupy należą usługi administracji publicznej, obrony narodowej, edukacji, ochrony zdrowia i opieki społecznej, które w UE są w znacznym stopniu sferą aktywności państwa. W przeważającym stopniu ich nierynkowy charakter prowadzi do dystrybucji warunkowanej rozwiązaniami instytucjonalno-prawnymi i decyzjami politycznymi. W efekcie może to skutkować zbyt niskim w stosunku do potrzeb uboższych regionów rozwojem tej sfery działalności i nadmierną redystrybucją deficytowych środków publicznych do regionów samodzielnie potrafiących rozwijać sferę usług społecznych. Ujemny znak korelacji wskazuje, że usługi te mogą być czynnikiem zmniejszającym zagrożenia społeczne, jednak brak istotności tej relacji podkreśla faktyczne niedostosowanie ich dystrybucji. Dowodzi to, że dotychczasowe działania publiczne nie sprzyjają zwiększaniu spójności interregionalnej, będącej celem polityki unijnej. Ponadto obserwuje się rosnącą komercjalizację sfery usług społecznych. Rosnące zatrudnienie może być więc wynikiem wzrastającego zapotrzebowania sektora prywatnego, wynikającego z dostrzeżenia znaczenia inwestycji w człowieka w uwarunkowaniach gospodarki opartej na wiedzy. Regiony rozwijające potencjał ludzki w sposób endogeniczny mogą osiągać też większe sukcesy w sferze społecznej.

Nieistotną statystycznie współzależność, jednak o dodatnim znaku, ustalono między stopą zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym a odsetkiem zatrudnionych w działalności z zakresu handlu, transportu, zakwaterowania i restauracji. Oznacza to, że zatrudnienie w tych branżach nie gwarantuje uzyskiwania dochodów redukujących zagrożenia społeczne. Przeciwnie, dodatnia korelacja sugeruje niską jakość powstających w tym obszarze miejsc pracy. Niska jakość może się wiązać z cechami pracowników, którzy dysponują przeciętnie niskim poziomem kapitału, odzwierciedlanego stanem wiedzy, umiejętności i predyspozycji intelektualnych. Niska jakość miejsc pracy w tych branżach może także oznaczać niskie opłacenie pracy, jej niestabilność i nietrwałość, co wyraźnie zmniejsza bezpieczeństwo socjalne.

Analogiczne korelacje wyznaczone dla 16 polskich województw okazują się nieistotne statystycznie (tab. 1). Analiza regionów w obrębie jednej gospodarki narodowej utrudnia uchwycenie współzależności między zatrudnieniem w konkretnych sektorach i branżach a problemami społecznymi. Regiony te cechują się bowiem podobnymi uwarunkowaniami rozwojowymi, w tym historycznymi i instytucjonalnymi, większą mobilnością przestrzenną ludności w skali krajowej, a w efekcie podobnym etapem zmian strukturalnych. Wyniki te zwracają uwagę na pozasektorowe czynniki określające skalę zagrożenia ubóstwem i ekskluzją, które w większym stopniu różnicują regiony.

Pomimo nieistotności współzależności, zaobserwowane znaki między cechami strukturalnymi a ryzykiem ubóstwa i ekskluzji pozostają zgodne ze współzależnościami charakterystycznymi dla większego zbioru regionów UE. Podobnie jak w UE sugerują pozytywny wpływ udziału zatrudnienia w sektorze usług na minimalizowanie problemów społecznych, połączony z odmiennym charakterem miejsc pracy powstających w obszarze usług tradycyjnych (handel, transport, hotele i restauracje) i opartych na wiedzy. W Polsce dodatni znak współzależności, wprowadzając również nieistotnej statystycznie, cechował ponadto relację stopy ubóstwa i zatrudnienia w sferze usług publicznych (administracja, edukacja, zdrowie). Świadczy to o niedorozwoju sektora usług rynkowych i w efekcie o absorpcji znacznej części zatrudnienia w sferze nierynkowej w regionach ubogich, o znacznej biedzie i izolacji społecznej. Relacje te, mające charakter pierwotny, zmniejszają siłę mechanizmu wynikowego, zgodnie z którym rozszerzenie zakresu usług społecznych prowadzi do minimalizacji zagrożeń ubóstwa i wykluczenia.

2. Potencjalne mechanizmy oddziaływania zatrudnienia w usługach na zagrożenia społeczne

Poszukując mechanizmów oddziaływania wzrostu udziału zatrudnienia w branżach usługowych na ograniczanie ryzyka ubóstwa i społecznej izolacji, należy zwrócić uwagę na możliwości generowania dochodów gospodarstw domowych zaangażowanych w działalność usługową. Podstawowym czynnikiem determinującym poziom dochodów dyspozycyjnych jest wynagrodzenie uzyskiwane za wykonywaną pracę (tab. 2). Jego relatywnie wysoki poziom warunkuje nie tylko występowanie ekonomicznych bodźców do przepływów siły roboczej

do danej branży i dalsze zmiany strukturalne, ale także bieżącą sytuację materialną pracowników. W tym kontekście najmniejsze ryzyko wystąpienia problemów materialnych dotyczy osób zatrudnionych w działalności z zakresu finansów i ubezpieczeń, informacji i komunikacji, usług profesjonalnych, naukowych i technicznych, administracyjnych i wspierających oraz administracji publicznej, obrony i obowiązkowych świadczeń społecznych. Te branże w państwach UE charakteryzowały się przeciętnie wyższym poziomem średnich rocznych wynagrodzeń brutto niż poziom wynagrodzeń ogółem we wszystkich sekcjach. Można więc wnioskować, że właśnie te rodzaje działalności w największym stopniu zmniejszały ryzyko wystąpienia problemów biedy i ekskluzyji.

Tabela 2. Relacja przeciętnego rocznego wynagrodzenia brutto w branżach usługowych do ogólnego w gospodarce w wybranych krajach UE* w 2010 roku (%)

Wyszczególnienie	Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów	Transport i gospodarka magazynowa	Zakwaterowanie i gastronomia	Informacja i komunikacja	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	Obsługa rynku nieruchomości	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	Usługi administrowania i działalność wspierająca	Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne	Edukacja	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	Sztuka, rozrywka i rekreacja	Pozostała działalność usługowa
Relacja średniego wynagrodzenia w sekcji do średniego wynagrodzenia ogółem	0,8821	0,9914	0,6052	1,6606	1,7958	0,9450	1,2878	0,7516	1,2047	0,9816	0,9737	0,8629	0,7719

*Obliczone jako średnia wartości uzyskanych dla Bułgarii, Czech, Estonii, Łotwy, Litwy, Holandii, Polski, Rumunii, Słowenii, Słowacji, Szwecji.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych statystycznych udostępnianych w bazie danych Eurostat http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database:Averageannualgrossearnings_by_economicactivity – NaceRev. 2 [earn_gr_nace2] (16.01.2013).

Relatywnie najniższy poziom wynagrodzeń cechował takie branże, jak zakwaterowanie i gastronomia, usługi administrowania i wspierające, sztuka, rozrywka i rekreacja, handel i naprawy. W obszarach tych odnotowano statystycznie nieistotne korelacje z ryzykiem społecznym, które przyjmowały nawet znak

dotadni. Niskie płace uzyskiwane przez osoby zaangażowane w tych rodzajach działalności nie gwarantują uniknięcia problemów finansowych i często wiążane są z wykształcaniem się grupy tak zwanych pracujących biednych (ang. *workingpoors*)⁵. Osoby wykonujące proste czynności typu rozmieszczanie towaru na półkach, sprzątanie, ochrona mienia, pomimo aktywności zawodowej nie uzyskują dochodów pozwalających na utrzymanie rodziny bez napięć w zarządzaniu budżetem gospodarstwa domowego. Praca tych osób ma charakter tak zwanej pracy śmieciowej (typu *junkjob*), której wykonawcę można relatywnie łatwo zastąpić inną osobą, gdyż nie wymaga zaawansowanego przygotowania zawodowego i wiedzy, a zatem często charakteryzuje się dużą niestabilnością.

Efekt dochodowy podejmowanego zatrudnienia wiąże się także z faktycznym wymiarem czasu pracy (tab. 3). Praca niepełnoetatowa ogranicza możliwości zarobkowe i wiąże się z większym ryzykiem wystąpienia problemów materialnych i społecznych. Niepełnoetatowość bezpośrednio przekłada się także na niską stabilność zatrudnienia, zwiększając zagrożenia społeczne. W branżach usługowych relatywnie największy zakres pełnoetatowego zatrudnienia odnotowano w transporcie i magazynowaniu, administracji publicznej, obronie narodowej i obowiązkowych świadczeniach społecznych, finansach i ubezpieczeniach, informacji i komunikacji oraz działalności organizacji i zespołów eksterytorialnych. Były to więc branże gwarantujące większe zabezpieczenie przed ubóstwem i wykluczeniem.

Największy udział zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy zaobserwowano w usługach administrowania i wspierających, zakwaterowania i gastronomii, handlu i napraw, edukacji, ochrony zdrowia i opieki społecznej, sztuki i rekreacji oraz pozostałych usługach. Niepełnowymiarowe umowy o pracę mogą zwiększać ryzyko socjalne, gdyż ograniczają możliwości zarobkowania i intensywność świadczonej pracy, co często ma miejsce w usługach handlowych, kwaterunkowych, gastronomicznych i porządkowych. Zjawisko wieloetatowości, powszechne w usługach ochrony zdrowia i edukacji, wiąże się jedynie ze zróżnicowaniem podmiotów opłacających pracę, która łącznie pozwala uzyskiwać atrakcyjne dochody.

⁵ Na problemy związane z nisko płatną pracą usługową i wykształcaniem się grupy pracujących biednych zwracają uwagę m.in. W. Kozek, J. Kubisa, P. Ostrowski, *Bliżej junkjob niż workingpoor. Nisko kwalifikowana nisko płatna praca w usługach w Polsce*, „Polityka Społeczna” 2005, nr 10.

Tabela 3. Relacja zatrudnionych w pełnym i niepełnym wymiarze czasu pracy w branżach usługowych w UE w 2011 roku (%)

Wyszczególnienie	Ogółem gospodarka	4,1244
Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów		3,4159
Transport i gospodarka magazynowa		7,6680
Zakwaterowanie i gastronomia		2,2435
Informacja i komunikacja		6,0873
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa		6,3932
Obsługa rynku nieruchomości		3,6170
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna		4,4404
Usługi administrowania i działalność wspierająca		2,3263
Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne		6,6261
Edukacja		2,8592
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna		2,1141
Sztuka, rozrywka i rekreacja		2,0286
Pozostała działalność usługowa		2,2797
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników i wytwarzające na własne potrzeby		0,7629
Organizacje i zespoły eksterytorialne		12,4156
Relacja osób pełnozatrudnionych do niepełnozatrudnionych		

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych statystycznych udostępnianych w bazie danych Eurostat http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database: Full-time and part-time employment by sex and economic activity (from 2008, NACE Rev. 2) (1 000) [lfsa_epgan2] (22.01.2013).

O stabilności zatrudnienia, a w efekcie bezpieczeństwie materialnym i społecznym decyduje również zakres wykorzystywania tymczasowych form zatrudnienia (tab. 4). Porównanie udziału pracujących ogółem z odsetkiem pracowników tymczasowych wskazuje, że tego typu rozwiązania znajdują znacznie częstsze zastosowanie w sektorze usług niż w całej gospodarce. Relatywnie najrzadziej i rzadziej niż w gospodarce ogółem tymczasowe formy zatrudnienia wykorzystywane są w działalności finansowej i ubezpieczeniowej, informacji i komunikacji oraz obsłudze nieruchomości. Potwierdza to wcześniej uzyskane wyniki dotyczące możliwości ograniczania ryzyka ubóstwa i wykluczenia poprzez zatrudnienie właśnie w tych obszarach.

Tabela 4. Odsetek pracujących ogółem i odsetek pracowników tymczasowych zaangażowanych w sektorze usług i jego branżach w UE w 2011 roku

Wyszczególnienie	Sektor usług	Handel hurtowy i detaliczny, transport, zakwaterowanie i gastronomia	Informacja i komunikacja	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	Obsługa rynku nieruchomości	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, usługi administrowania i działalność wspierająca	Administracja publiczna, obrona narodowa, edukacja, ochrona zdrowia i pomoc społeczna	Sztuka, rozrywka i rekreacja; pozostała działalność usługowa, działalność gospodarstw domowych, organizacje i zespoły eksterytorialne
Pracownicy tymczasowi w analizowanej branży jako % pracowników tymczasowych ogółem w gospodarce	71,60	23,63	2,18	1,56	0,44	9,24	27,62	6,92
Pracujący w analizowanej branży jako % pracujących ogółem w gospodarce	69,40	23,51	2,87	3,01	0,80	8,96	24,89	5,36

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych statystycznych udostępnianych w bazie danych Eurostat [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database:Temporary employees by sex, age and economic activity \(from 2008, NACE Rev. 2\) \(1000\) \[lfsa_etgan2\] \(22.01.2013\)](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database:Temporary+employees+by+sex,+age+and+economic+activity+(from+2008,+NACE+Rev.+2)+(1000)+[lfsa_etgan2](22.01.2013)) oraz [Employment by economic activity and NUTS 2 regions \(1000\) \(NACE Rev.2\) \[lfst_r_lfe2en2\] \(13.01.2013\)](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database:Employment+by+economic+activity+and+NUTS+2+regions+(1000)+(NACE+Rev.2)+[lfst_r_lfe2en2](13.01.2013)).

Podsumowanie

Przeprowadzone analizy potwierdzają tezę o pozytywnym wpływie skali zatrudnienia w sektorze usług na minimalizację zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionach UE. Współzależności te są jednak zróżnicowane w poszczególnych branżach usługowych. Szczególnie korzystny wpływ ma wzrost zatrudnienia w obszarach usług związanych z rozwojem nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy, a więc w finansach, usługach profesjonalnych, informacji i komunikacji. Oddziaływanie to jest niejednoznaczne w obszarze zatrudnienia w takich sferach, jak handel, hotelarstwo i gastronomia. Wynika to z relatywnie niskiego opłacania zaangażowanych pracowników, a także z dużej

roli zatrudnienia o niskiej trwałości stosunku pracy. Nie podważa to jednak samego faktu zatrudnienia jako sytuacji zapobiegającej ekskluzji, ze względu na przykład na utrzymywanie więzi społecznych i aktywności zawodowej. Należy ponadto podkreślić, że wzrost zatrudnienia w branżach usługowych charakteryzujących się pozytywnym wpływem na kwestie społeczne nie jest procesem bezwarunkowym. Od strony podażowej zatrudnienie warunkowane jest przede wszystkim dostępnością siły roboczej o odpowiednim poziomie kapitału. Zwraca to uwagę na konieczność kreowania zasobów ludzkich przez zintensyfikowane działania inwestycyjne podejmowane również w grupie osób zagrożonych ubóstwem i marginalizacją. Od strony popytowej wcześniejsza minimalizacja problemów ubóstwa jest warunkiem wystąpienia wzmożonego popytu na produkty sektora usługowego określane jako dobra wyższego rzędu. W podejmowaniu wysiłków ukierunkowanych na rozwój endogenicznych zasobów ludzkich należy zatem upatrywać możliwości pozytywnego ukierunkowania tej spirali współzależności.

Literatura

- Baza danych Eurostat http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.
- Cierniak-Szóstak E., *Instytucjonalne uwarunkowania spójności społeczno-ekonomicznej*, w: *Gospodarka Polski 1990–2011*, t. 3. *Droga do spójności społeczno-ekonomicznej*, red. M.G. Woźniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Cyrek M., *Rozwój sektora usług a gospodarka oparta na wiedzy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2012.
- Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2010)*, GUS, Warszawa 2012.
- Kozek W., Kubisa J., Ostrowski P., *Bliżej junkjob niż workingpoor. Nisko kwalifikowana nisko płatna praca w usługach w Polsce*, „Polityka Społeczna” 2005, nr 10.
- Różne oblicza polskiej biedy*, GUS, materiał na konferencję prasową w dniu 30.11.2012.
- Ubóstwo w Polsce w 2011 r.*, GUS, materiał na konferencję prasową w dniu 31.05.2012.

**EMPLOYMENT IN THE SERVICE SECTOR
AS A FACTOR MINIMIZING RISK OF POVERTY
AND SOCIAL EXCLUSION IN EU REGIONS**

Summary

In the paper there was verified an appearance of relations between risk of poverty or social exclusion and employment in the service sector and its specified branches, basing on the analysis of situation in EU regions. Possibilities of minimizing social risks by development of services, especially branches connected with a modern knowledge-based economy were perceived. Earnings relations, time as well as stability of employment were indicated as main channels of the relationships.

Keywords: poverty, social exclusion, service sector, employment